

Täysistunto

Torstai 12.9.2024 klo 16.00—19.21

8. Hallituksen esitys laeiksi elintarvikemarkkinalain, elintarvikemarkkinalain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen ja kilpailulain 39 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 84/2024 vp

Lähetekeskustelu

Puhemies Jussi Halla-aho: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 8. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään maa- ja metsätalousvaliokuntaan.

Keskusteluun varataan tässä vaiheessa enintään 30 minuuttia. Jos puhujalistaa ei tässä ajassa ehditä käydä loppuun, asian käsittely keskeytetään ja sitä jatketaan muiden asiakohtien jälkeen. — Ministeri Essayah, olkaa hyvä.

Keskustelu

17.56 Maa- ja metsätalousministeri Sari Essayah (esittelypuheenvuoro): Kiitoksia, arvoisa puhemies! Käsittelyssä on hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elintarvikemarkkinalain, elintarvikemarkkinalain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen ja kilpailulain 39 §:n muuttamisesta.

Tammikuussa 2019 voimaan tulleen elintarvikemarkkinalain tarkoitus on parantaa elintarvikemarkkinoiden toimivuutta ja turvata elintarvikeketjussa heikommassa asemassa olevien toimijoiden asemaa. Laissa säädetään tuottajille mahdollisuus saada maataloustuotteiden myyntiä koskevat sopimukset kirjallisina ja siten, että niissä on tietty vähimmäissisältö. Laissa säädetään myös elintarvikemarkkinavaltuutetusta, jonka tehtävänä on seurata markkinoita, ohjeistaa ja neuvoa toimijoita sekä valvoa laissa säädettyjen vaatimusten ja kieltojen noudattamista. Lakia on uudistettu kahteen kertaan myös EU:n kauppatapadirektiivin pohjalta.

Nyt tehtävän muutoksen tavoitteena on edistää elintarvikemarkkinoiden toimivuutta parantamalla elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeuksia. Esityksellä toteutetaan osaltaan hallitusohjelman tavoitetta alkutuottajan aseman ja koko elintarvikeketjun tasapainon kehittymisestä nykyistä oikeudenmukaisempaan suuntaan maatalouden tulos- ja kehitysnäkymien parlamentaarisen arviointiryhmän loppuraportissa kuvaamalla tavalla. Raportissa kiinnitetään huomiota erityisesti valtuutetun tehtäviin kuuluvan markkinoiden seurannan edellyttämän tiedonsaannin varmistamiseen ja yhteistyön tiivistämiseen Kilpailu- ja kuluttajaviraston vaikutustenarviointiyksikön kanssa jatkuvan seurannan mahdollistamiseksi. Lakimuutoksessa huomioidaan myös elintarvikemarkkinalain soveltamisessa ilmennyt tarve täsmentää tuotteiden tilausten peruuttamiseen ja kiellettyihin maksuihin liittyviä elintarvikemarkkinalain säännöksiä, jotta ne vastaisivat niiden taustalla olevan kauppatapadirektiivin vaatimuksia. Lisäksi elintarvikemarkkinalain soveltamisessa on to-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 84/2024 vp

dettu tarve täsmentää edellisen lainmuutoksen kattamien säännösten voimaantuloa koskevaa säännöstä.

Tiedonsaantioikeuksista: Elintarvikemarkkinalain 13 §:ssä säädetään elintarvikemarkkinavaltuutetun oikeudesta saada tietoja elinkeinonharjoittajilta. Valtuutetun on mahdollista saada vain sen valvontaan kuuluvien vaatimusten ja kieltojen noudattamisen valmistelemisessa välttämättömiä tietoja ja asiakirjoja. Sääntelyä laajennettaisiin siten, että valtuutetulla olisi oikeus saada myös tietoja, jotka liittyvät elintarvikemarkkinoiden toimivuuden parantamiseen, markkinoiden seuraamiseen tai hyvien liiketapojen vastaisten käytäntöjen estämiseen. Näin voitaisiin varmistaa, että elintarvikemarkkinavaltuutetulla on mahdollisuus saada tietoa elintarvikkeiden kauppaan ja siihen liittyviin sopimuksiin ja menettelyihin liittyvistä sopimuksista myös tilanteessa, johon ei liity valtuutetulle kuuluvaa valvontatehtävää tai epäilystä laissa tarkoitettujen kieltojen ja vaatimusten rikkomisesta. Lisäksi jatkossa valtuutettu saisi tietoja myös julkisia hankintoja tekeviltä hankintayksiköiltä, jotta se voi valvoa julkisina hankintoina tehtävää elintarvikkeitten kauppaa.

Lisäksi elintarvikemarkkinavaltuutetun ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston välisen elintarvikemarkkinoita koskevan tietojenvaihdon mahdollisuuksia parannettaisiin. Valtuutetulle säädettäisiin mahdollisuus saada tietoja Kilpailu- ja kuluttajavirastolta myös elintarvikemarkkinoiden toimivuuden parantamiseen ja markkinoiden seurantaan sekä hyvien liiketapojen vastaisten käytäntöjen estämiseen liittyen. Kilpailu- ja kuluttajavirastolle annettaisiin oikeus toimittaa valtuutetulle oma-aloitteisesti tietoja — eli tämä päivitetään kilpailulain 39 §:ään — ja myös valtuutetulle säädetään laajempi oikeus luovuttaa oma-aloitteisesti asiakirjoja Kilpailu- ja kuluttajavirastolle.

Nyt käsittelyssä olevan esityksen lisäksi hallitus valmistelee elintarvikemarkkinalain toista vaihetta, jossa tarkastellaan muita lainsäädännöllisiä keinoja puuttua elintarvikeketjun epäkohtiin.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Ja sitten mennään puhujalistaan. — Ensimmäisenä edustaja Ingo.

18.00 Christoffer Ingo r: Värderade fru talman, arvoisa rouva puhemies! Äntligen kommer en av de tre för det inhemska lantbruket så viktiga lagpaketen till riksdagen. Propositionens förändringar är små, men de är viktiga när det kommer till transparensen i livsmedelskedjan och då det kommer till livsmedelsmarknadsombudsmannens insyn, roll och möjlighet att försvara den svaga producenten.

Vi kan inte för många gånger lyfta upp behovet av en mer transparent och rättvis prisstruktur på livsmedelsmarknaden. Våra konsumenter förtjänar en möjlighet att få se vem som förtjänar mest på produkterna i butikshyllan som den senaste tiden definitivt inte har blivit billigare. Vi behöver objektiva mätverktyg som till exempel kostnadsindex för livsmedelskedjan, som kan utlösa förhandlingar om priskorrigeringar och leverantörsavtal. Se bara på spannmålsmarknaden just nu: Vi har rekordlåga spannmålspriser men brödet i butiken har inte blivit billigare.

Arvoisa rouva puhemies! Keskustelussa oleva hallituksen esitys sisältää monta mainitsemisen arvoista asiaa. Yksi näistä on elintarvikemarkkinavaltuutetun korotetut mahdollisuudet saada markkinatietoa sekä yksityisiltä että julkisilta toimijoilta, kuten myös valtuu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 84/2024 vp

tetun paremmat mahdollisuudet tiedonvaihtoon eri viranomaisten, kuten Kilpailu- ja kuluttajaviraston, kanssa.

Nämä ovat askelia oikeaan suuntaan. Mutta meidän täytyy varmistaa, että elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistolla on riittävät resurssit. Tämä on erityisen tärkeää, kun niin kutsutut private label -tuotteet valtaavat yhä enemmän tilaa kaupan hyllyltä. Tällä hetkellä valtuutetun toimiston yhden plus kolmen hengen työntekijäresurssi on liian pieni, ja tulevaisuudessa myös tämän lakimuutoksen kannalta tätä olisi syytä kasvattaa huomattavasti.

Slutligen är det nödvändigt att vi tar itu med de problem som uppstår av den koncentrerade handeln som vi har, särskilt när det gäller inköpsorganisationernas makt över livsmedelsindustrin och producenterna. Det är inte hållbart att några aktörer får diktera villkoren för hela marknaden, och det måste åtgärdas genom att vi skapar en mer balanserad och rättvis livsmedelsmarknad.

Ärade fru talman! De föreslagna ändringarna i livsmedelsmarknadslagen är ett steg i rätt riktning, men för att stärka producenternas ställning krävs mer, och i enlighet med MAKA-arbetsgruppen från den förra regeringsperioden och med regeringsprogrammet som nuvarande regering följer är det nödvändigt att vi ännu ser över konkurrenslagstiftningen och upphandlingslagen.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Tack så mycket. — Halutaanko käännoä? Ellei, mennään eteenpäin. — Edustaja Aittakumpu.

18.03 Pekka Aittakumpu kesk: Arvoisa rouva puhemies! Tämän esityksen tavoitteena tosiaankin on edistää elintarvikemarkkinoiden toimivuutta parantamalla elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeuksia. Nämä nyt esitetyt muutokset vastaavat eduskunnan vuonna 22 elintarvikemarkkinain muutoksen yhteydessä antamia lausumia. Hyvä, että asia nyt etenee. Elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeus rajoittuu nykyisin vain kieltojen ja vaatimusten rikkomisen valvontaan, ja nyt sitten jatkossa nuo oikeudet laajentuisivat niin, että hänellä olisi esimerkiksi mahdollisuudet saada tietoa käytetyistä sopimustyypeistä, osto- ja myyntihinnoista, osto- ja myyntimääristä tai kustannusrakenteesta. Valtuutetun olisi sitten mahdollista myös selvittää oma-aloitteisesti esimerkiksi, miten vastaavan tuoteryhmän kaupan omat tuotemerkkituotteet, kotimaiset brändituotteet tai tuontituotteet hinnoitellaan ja miten niiden tuotto jakaantuu eri toimijoille.

Hallituksen esitys on hyvin kannatettava juuri siksi, että nämä laajemmat tiedonsaantioikeudet antavat paremmat edellytykset seurata elintarvikemarkkinoiden kehitystä ja havaita helpommin hyvän kauppatajan vastaisia menettelyjä. Tämän pitäisi hallituksen esityksen mukaan sitten edistää elintarvikemarkkinoiden toimintaa ja parantaa maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden kaupassa heikommassa asemassa olevien toimijoiden asemaa — hyviä tavoitteita. Ja on ilman muuta näin, että tavoitteena tulee olla etenkin kotimaisen maataloustuottajan aseman parantaminen ja sen varmistaminen, että meillä jatkossakin on tarjolla kotimaista laadukasta ruokaa ja että omavaraisuutemme on kunnossa.

Tässä esityksessä todetaan, että etenkin neuvotteluvoiman osalta elintarvikeketjussa heikoimmassa asemassa ovat juuri ruuantuottajat. Neuvotteluvoiman ollessa epätasapainossa kasvaa riski muun muassa hyvän kauppatajan vastaisten menettelyjen käyttöön. On tärkeää, että maanviljelijä saa riittävän korvauksen työstään. Tämä hallituksen esitys on tosiaan hyvin kannatettava, mutta on, arvoisa puhemies, todettava, että ei missään tapaukses-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 84/2024 vp

sa riittävä elintarvikeketjun epätasapainon korjaamiseksi. Ei olisi yhtään haitannut, vaikka hallituksen lupaamat muut asiaan liittyvät uudistukset olisi saatu jo kokonaisuudessaan tänne saliin käsittelyyn. Ennen vaalejahan oli kovasti puhetta, muun muassa ministeri kertoi, että nyt on tulossa maatalouspolitiikkaan valtava suunnanmuutos, mutta tuota suunnanmuutosta ei kyllä vielä ole näkynyt. Vai onko se suunnanmuutos ehkä sitten se, että maatilojen lopetustahti valitettavasti, ministeri, teidän kaudellanne on ollut erittäin raju ja ylipäättäänkin vain viidennes maatiloista on kannattavia? Kysynkin ministeriltä: missä tuo suunnanmuutos viipyy? Näyttää siltä, että ne isot puheet ja niin sanottu henkseleitten paukuttelu alkavat pikkuhiljaa tulla vastaan. Maatiloilla on kova hätä.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Viitala.

18.06 Juha Viitala sd: Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva hallituksen esitys antaa mahdollisuuden tarkastella esityksen asiasisällön lisäksi myös sen välillisiä vaikutuksia. Ruuantuotanto on osa kokonaisturvallisuutta, ja tämän vuoksi ruokaketjun on toimittava aina pellolta pöytään. Ruokaketjun läpinäkyvyyttä tulee kuitenkin parantaa, ja alkutuottajan roolia tulee vahvistaa. Tämän lakiesityksen tavoitteena onkin juuri edistää elintarvikemarkkinoiden toimivuutta parantamalla elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeuksia. Esitettävät muutokset parantavat alkutuottajan asemaa ja edistävät oikeudenmukaisinta elintarvikeketjua.

Maatalouden kannattavuutta pohtineen parlamentaarisen ryhmän raportin mukaan ongelmana on pidetty erityisesti sitä, että elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeus elintarvikeketjussa on heikompaa kuin Kilpailu- ja kuluttajavirastolla.

Ruuantuotannon merkitys esim. Satakunnalle on hyvin suuri. Vierailimme viime syyskuunä Huittisissa Lähiruokapäivän tilaisuudessa, ja muistini mukaan, ministeri Essayah, olitte myös paikalla keskustelemassa asioista. Ihmisten kiinnostus alaa kohtaan osoitti muun muassa siellä, että ruuantuotantoa arvostetaan suuresti. Satakunnalla on merkittävä rooli Suomen elintarvikeketjussa, ja sitä voikin ansaitusti sanoa elintarvikemaakunnaksi.

On huolehdittava siitä, että meillä on riittävästi osaavia ja motivoituneita työntekijöitä alalla. Näin voimme varmistaa, että Suomessa on jatkossakin saatavilla puhdasta ja terveellistä ruokaa kaikille. Osaavan työvoiman saatavuuden varmistamiseksi onkin oltava riittävä määrä elintarvikealan koulutuksen aloituspaikkoja lähellä alan yrityksiä. Satakunnassa on esimerkiksi aloitettu juuri ammattikorkeakoulutasoinen koulutusohjelma, ja merkille pantavaa on se, että koulutus on suunniteltu ja toteutetaan kiinteässä yhteistyössä alan yritysten kanssa. Helsingin yliopisto on aloittamassa uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käytön teknologiat -maisteriohjelman tiiviissä yhteistyössä Satakunnassa ja lounaisessa Suomessa toimivien yritysten kanssa. Tämänkaltaisia avauksia me kaipaamme Suomeen enemmänkin.

Alkutuottajien rooli on hyvin keskeinen, ja heidän työnsä ansiosta meillä on puhdasta ja turvallista, terveellistä ruokaa pöydissämme. Meidän tulee taata heille riittävä tuki sekä joustavoittaa byrokratiaa, jotta he voivat jatkaa työtään myös tulevaisuudessa. On hyvä, että hallitus tuo esityksen, joka on osa parlamentaarisen ryhmän jo vuonna 23 ilmestynyttä raporttia.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Suhonen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 84/2024 vp

18.09 Timo Suhonen sd: Kiitos, arvoisa rouva puhemies! Nyt käsittelyssä olevassa asiassa on kyse myös maatalouden kannattavuutta pohtineen parlamentaarisen MAK-ryhmän esityksestä, jolla parannetaan ruokaketjun läpinäkyvyyttä ja kilpailutilannetta alkutuottajan parhaaksi. Esityksen tavoitteena on edistää elintarvikemarkkinoiden toimivuutta parantamalla elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeuksia.

Elintarvikeviennillä on tärkeä merkitys, jotta saamme pidettyä tarpeeksi suurta tuotantokapasiteettia yllä. Sen merkitys tarjontaketjujen ja varastojen hallinnassa on keskeinen. Vaikea kysymys on, millä korvataan vienti Venäjälle. Ala tarvitsee kuluttajamyynnin lisäksi vahvaa yritysten välistä kauppaa. Suomalainen ruokavienti ansaitsisi oman kunnianhimoisen strategian.

Alkutuotannon päätarkoitus on tuottaa ruokaa. Monessa kohdassa tätä tavoitetta voidaan kestäväällä tavalla parantaa. Ilmastonmuutoksen torjuminen ja siihen sopeutuminen on suomalaisenkin maatalouden näkökulmasta välttämätöntä, suorastaan elinehto.

Huonon sisäisen ilmapiirin omaavassa ruokaketjussa kaupan asema on vahva ja alkutuottaja jatkuvasti altavastaajana. Ruokaketjun käytännöt ovat pahimmillaan toimimattomia ja joustamattomia kriisitilanteessa. Nopeasti kohonneet kustannukset eivät välity korkeampina tuottajahintoina alkutuottajalle. Elintarvikemarkkinavaltuutettu on vedonnut jo aiemmin elintarvikeketjun osapuoliin, että ne ryhtyisivät kehittämään alalle kustannusindeksejä, joilla varmistettaisiin tuotantohintojen nopeampi siirtyminen ketjuun. On hyvä muistaa, että ala on hyvin erimielinen siitä, miten indeksiä pitäisi käyttää. Mikään indeksi ei korjaa alalla pitkään jatkunutta kannattavuusriskiä.

Arvoisa puhemies! SDP on pitänyt esillä jo edelliselläkin kaudella elintarvikeviennin tärkeyttä. Nyt budjetissa on 10 miljoonan euron lisäys huoltovarmuuden ja viennin edistämiseen — hyvä ja tärkeä lisäys. SDP:n mielestä ratkaisut kuitenkin maatalouden kriisiin täytyy löytää markkinoilta, ei tukipolitiikasta. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Valtola.

18.11 Oskari Valtola kok: Arvoisa rouva puhemies! Olemme nyt käymässä lähetekeskustelua tärkeästä asiasta, elintarvikemarkkinoiden toimivuudesta. Miksi näiden markkinoiden toiminta on meille sitten niin tärkeää? Jos markkinat eivät toimi, me kaikki saamme kokea sen vaikutuksen omissa lompakoissamme joka päivä asioidessamme kaupan kassalla. Alkutuottajat ja teollisuus kokevat sen ongelmat omissa katteissaan ja toimintaedellytyksissään, ja tietysti kaupat lopulta omassa toiminnassaan.

Ruokakaupan markkinat ovat Suomessa poikkeuksellisen keskittyneet: S-ryhmän ja Keskon markkinaosuus ruokakaupassa on peräti 82 prosenttia, ja markkinakolmonen Lidl tulee kolmantena noin kymmenen prosentin osuudella. Tämä keskittyminen on globaalisti todella poikkeuksellista. Uudesta-Seelannista löytyy vastaavaa kaupan keskittymistä, jossa kahden suurimman päivittäistavarakaupan markkinaosuus on yhteensä noin 79 prosenttia. Siellä maan johto on pyrkinyt puuttumaan asiaan. Myös ruokakaupan katteet ovat Suomessa poikkeuksellisen korkeat verrattuna muuhun maailmaan. Syynä on nimenomaan kilpailun puute. Iso osa ongelmaa on myös se, että ruuan tukkukauppa on kokonaan K- ja S-ryhmän hallinnassa eikä muita tukkukauppoja enää käytännössä ole.

Nyt esitetyllä lakimuutoksella pyritään edistämään elintarvikemarkkinoiden toimivuutta erityisesti elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantimahdollisuuksia vahvistamalla. Tiedonsaantioikeuksia laajennettaisiin siten, että ne kattavat nykyistä laajemmin oikeuk-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 84/2024 vp

sia saada toimijoilta, käytännössä kaupan alan keskusjärjestöiltä, tietoja, joiden pohjalta markkinoiden toimivuutta ja olosuhteita saadaan kattavammin selvitettyä. Kaksi suurinta päivittäistavarakaupparyhmää ovat kilpailulain määritelmän mukaisesti määräävässä markkina-asemassa tällä hetkellä. Tämä korostaa viranomaisten markkinaseurannan roolia sekä tarvetta hyvien liiketapojen vastaisten käytäntöjen tunnistamiseen ja estämiseen.

Arvoisa puhemies! Elintarvikemarkkinavaltuutetun lakisäätöisenä tehtävänä on jo nykyisellään valvoa, että maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden kaupassa noudatetaan elintarvikemarkkinalaissa säädettyjä vaatimuksia ja kieltoja. Valtuutettu myös seuraa elintarvikemarkkinoita ja pyrkii parantamaan niiden toimivuutta. Tiedonsaantioikeudet kuitenkin rajoittuvat kieltojen ja vaatimusten rikkomisen valvontaan. Markkinoiden kattavan seurannan ja tehokkaan valvonnan kannalta nykyiset toimivaltuudet ovat osin puutteelliseksi katsottuja, sillä toimijoiden väliseen tietojensaantiin ei ole säädetty oikeuksia, mihin hallitus nyt esityksessään puuttuu.

Nykyistä parempi tiedonsaanti elintarvikemarkkinoista parantaa maatalousyritysten ja sekä pienten että keskisuurten elintarvikealan yritysten hintaneuvotteluasemaa. Esityksellä arvioidaankin olevan välillisiä positiivisia vaikutuksia myös maaseutualueisiin ja alkutuotannon kannattavuuteen, joka on huoltovarmuuden lähtökohta.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Elomaa.

18.15 Ritva Elomaa ps: Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksen tavoite edistää elintarvikemarkkinoiden toimintaa parantamalla elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeuksia on kannatettava, mikäli se tehdään kohdennetusti elintarvikemarkkinoiden toimivuuden kannalta olennaisiin tapauksiin. Näin voidaan vähentää yrityksiin kohdistuvaa hallinnollista taakkaa, mikä seuraa tietopyynnöstä.

Tämä myös varmistaisi sen, että valtuutetulla on myös tosiasialliset resurssit hyödyntää tietoa ennakkolisessä valvonnassa. Valtuutetun tiedonsaantioikeutta kehittämällä voidaan torjua luottamuksellisen tiedon väärinkäyttöä kaupan omien tuotemerkkien valmistuksessa tehostamalla elintarvikemarkkinalaissa säädettyä liikesalaisuuden hyödyntämiskiellon valvontaa.

Valtuutetun tietojensaantioikeuden tulisi koskea myös sitä, millaisilla menettelyillä osataja on varmistanut liikesalaisuuksien suojan. Näin voidaan parantaa elintarvikemarkkinoiden toimivuutta markkinoiden toiminnan kannalta oleellisessa asiassa. Tavarantoimittajan liikesalaisuuksien suojan varmistamiseksi on tärkeää, että ostajalla on olemassa menettelyt, jotka estävät liikesalaisuuksina pidettävien tietojen kulun yrityksen sisällä neuvoteltaessa sekä brändi- että kaupan omien tuotemerkkien tuotteiden hankinnasta.

Elintarvikeketjussa neuvotteluasetelma tiedon osalta on tasapainottava jakamalla kuluttajien kysyntätietoa ketjussa tavarantoimittajille ja alkutuotannon toimijoille nykyistä laajemmin. Tämä parantaisi koko ketjun kilpailukykyä ja mahdollistaisi pitkäaikaista strategista tuotannon suunnittelua. Kysyntätiedon laajentaminen voitaisiin toteuttaa esimerkiksi osana tilannekuvan luomista tilannehuoneen avulla tai elintarvikemarkkinalain seuraavan vaiheen uudistuksessa.

Arvoisa puhemies! Tässähän tavoitteena on alkutuottajan aseman parantaminen, koska elintarvikeketjussa alkutuottaja on jo vuosia ajautunut yhä heikompaan tilanteeseen ketjussa. Se ei ole tapahtunut vain tällä hallituskaudella, vaan se on vuosien saatossa kehittynyt tilanne. Olin maatalouden parlamentaarisessa arviointiryhmässä viime kaudella, ja loppu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 84/2024 vp

raportissamme yhtenä esityksenä oli juuri tämä. Tämä hallitus on nyt ottanut sen hyväksyttäväksi eduskunnassa, joten kiitän hallitusta tästä.

Tullessani tänne Varsinais-Suomesta aamulla, kun ajoin autolla eduskuntaan, matkalla eräs pohjalainen soitti Teuvalta — varapuhemies on Pohjanmaalta, niin tuli mieleen tämä asia. Hän oli erittäin huolissaan oleva viljelijä. Tilanne on hyvin monella tilalla se, että kun pankit ovat innostaneet tiloja tekemään investointeja ja ovat antaneet lainaa, niin nyt on tullut stoppi. Heti kun tulee vähänkin ongelmia, pankki laittaa sulun, mitään helpotuksia ei anneta. Valitettavasti Nordea on siinä yksi pääpankki, ja muitakin pankkeja on, jotka ovat tehneet näin tiukan päätöksen. Hän sanoi, että siellä on muutama tila, jotka nyt ovat ajautumassa konkurssiin: ei ole mitään mahdollisuuksia jatkaa, koska mitään helpotuksia ei tule.

Tietysti ministerin on aika vaikea puuttua tähän asiaan, mutta jotain pitäisi tehdä, koska pienelläkin helpotuksella tila voisi todennäköisesti jatkaa. Jos ei mitään voida tehdä, niin tämä ajaa myös monen muun yrittäjän — esimerkiksi ne, jotka korjaavat koneita näillä tiloilla — vaikeaan tilanteeseen. Hän sanoi, että siellä on yhdelläkin firmalla 250 000 saatavia. Kun tilat eivät pysty tällä hetkellä oikein maksamaan, niin myös tämä firma on nyt siten hyvin vaikeassa tilanteessa.

Huoltovarmuus on meille tärkeää. Turvallisuuteen kuuluu oma ruuantuotanto. Tämän takia hallitus on ottamassa monia edistysaskelia, jotta viljelijä jaksaa. Minä toivoisinkin, että ministeri Essayah myös selvittäisi, mitä kaikkea on tulossa viljelijän ja tuottajan tilanteen helpottamiseksi ja meidän kaikkien, jotta saamme tulevaisuudessakin kotimaista ruokaa. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Viljanen.

18.21 Eerikki Viljanen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Tämä esitys elintarvikemarkkina- ja valtuutetun tiedonsaantioikeuksien parantamisesta on ehdottomasti askel oikeaan suuntaan, kuten täällä puheenvuoroissa on tänään todettu. Moni elintarvikeyritys valmistaa ja myy kaupalle tuotteita sekä kaupan oman tuotemerkin että omien brändiensä alla. Tämä on ensimmäinen askel, ja tämä on askel oikeaan suuntaan. Samalla kun kiitän hallitusta tästä askelesta, kannustan ottamaan seuraavat askelet, joihin edustaja Elomaakin äskeisessä puheenvuorossaan viittasi.

Tulevissa esitetyissä muutoksissa tulee laajentaa valtuutetun tiedonsaantioikeutta koskemaan myös sitä, millaisilla menettelyillä ostaja on varmistanut liikesalaisuuksien suojan yrityksensä sisällä. Eli haluan nostaa esille saman asian kuin edustaja Elomaa, että miten varmistetaan se, ettei ostavalla taholla väärinkäytetä tietoa tuoteinnovaatioista ja käytännössä katsoen edellytetä myyjältä brändituotteisiin sisältyvien uusien innovaatioiden tuomista myös private label -tuotteisiin. Tämä on alan tulevaisuuden kannalta äärimmäisen keskeinen kysymys. Suomalainen elintarviketalous, suomalainen elintarviketeollisuus ja maatalous nousevat uusien innovaatioiden ja tuotekehityksen myötä, laadukkaiden brändituotteiden myötä, joita tulevaisuudessa yhä kasvavassa määrin toivottavasti myydään myös ulkomaille. Jos on olemassa vaara — saatikka jos käy niin — että pitkäkestoisen ja kalliin tuotekehitystyön hedelmät valuvat myös näihin halvempiin private label -tuotteisiin, se on omiaan estämään ja tekemään mahdottomaksi elintarvikeyritysten tuotekehityspanostukset, ja se ei varmasti ole se suunta, jolla tulevassa kilpailussa niin kotimaassa kuin

Pöytäkirjan asiakohta PTK 84/2024 vp

maailmalla tulemme pärjäämään. Joten tämän tiedonsaantioikeuden laajentaminen tulee tulevaisuudessa lakiesityksissä ottaa huomioon.

Myös muunlaiset keinot puuttua tai suitsia tätä laajenevaa private label -valmistusta tulee ottaa huomioon, ja toivottavasti hallitus tuo työvälineitä tulevaisuudessa esityksissään näihin liittyen. Laadukkaat tuotteet ja mahdollisuus teollisuuden niihin investoida ovat meille elinehto.

Arvoisa puhemies! Vielä lopuksi: Yhdyn edustaja Ingon näkemykseen siitä, että elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston resurssit pitää turvata. Me olemme tässä salissa monessa yhteydessä asettaneet toimistolle todella paljon tavoitteita ja esittäneet vaateitakin, mihin kaikkien elintarvikemarkkinavaltuutetun pitää pystyä puuttumaan, mitä kaikkea sen tulee valvoa, kuinka suuri vastuu Suomen elintarvikektorin tulevaisuudesta sen kontolla on, ja kuten edustaja Ingo puheenvuorossaan totesi, niillä resursseilla, jotka toimistolla tällä hetkellä on, tämä tehtävä lienee suht. mahdoton. Toki kannustamme elintarvikemarkkinavaltuutettua väkensä kanssa etenemään tarmokkaasti uralla suomalaisten elintarvikemarkkinoiden tasapainottamiseksi ja tulonjaon oikeudenmukaiseksi saamisessa, mutta uskon, että lainsäädäntömuutoksen lisäksi resursointipuolta tulee tarkastella ja sitä pitää vahvistaa.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Seuraavaksi edustaja Marttila. — Nyt on tilanne se, että tässä pitäisi lopettaa näillä näppäimillä tämä keskustelu, koska meillä menee aikaraja, mutta sovitaan niin, että näille kolmelle henkilölle vielä myönnetään puheenvuoro tässä yhteydessä ja sitten ministerille vastaus, mutta jos tulee enemmän, niin ne siirtyvät sitten tuonne myöhemmälle. — Ja edustaja Marttila, olkaa hyvä.

18.26 Helena Marttila sd: Kiitos, arvoisa puhemies! Ensimmäinen viikkoni maa- ja metsätalousvaliokunnan jäsenenä tulee pian päätökseensä, ja tähän on ollut ihan hyvä viikko, joka alkoi sillä, että vastaanotettiin turkistarhauksen lakkauttamista koskeva aloite eduskunnassa ja nyt tämäkin esitys, jota on harvinainen ilo ottaa vastaan. Esitys tosiaan pohjautuu jo viime hallituskaudella istuneen maatalouden kannattavuutta pohtineen parlamentaarisen ryhmän esitykseen, ja on hyvä, että se vihdoinkin tänne tuodaan. Raportti taisi valmistua jo viime vuonna. Tosiaan SDP:n mielestä ratkaisut maatalouden haasteisiin täytyisi löytää markkinoilta, ei tukipolitiikasta. Tämä esityshän on yksi ihan hyvä askel sitä kohti.

Kotimaisen ruokaturvan kannalta on tietysti oleellista, että koko tuotantoketju toimii. Alkutuottajan asema on elintarvikeketjussa nykyisellään liian heikko, kuten täällä ollaan monin tavoin kuultu, ja osaltaan seurausta vähittäiskaupan keskittymisestä ja sitä myötä kaupan alan vahvasta neuvotteluasemasta. Suomessa on tosiaan päivittäistavarakauppa hyvin poikkeuksellisen keskittynyttä ja kaksi suurta toimijaa hallitsee merkittävää osaa markkinoista, mikä vähentää paitsi kilpailua myös vaihtoehtoja kuluttajille. Tämä rakenne ei ainoastaan nosta kuluttajahintoja vaan heijastuu koko elintarvikeketjuun. Kun kaupalla on näin vahva neuvotteluasema, se tarkoittaa usein sitä, että tuottaja eli se viljelijä tai pienyrittäjä, joka tekee raskaimman työn, jää liian pienelle osalle ansioista.

Maatalouden yrittäjätulo on laskenut lähes koko 2000-luvun ajan. Elintarvikeketju ei ole pystynyt ylläpitämään riittävällä tavalla maatalouden kannattavuutta uusien ja yllättävienkin haasteiden edessä. Maaseudulla, missä ruuan alkutuotanto tapahtuu, elinkeinot ovat jo valmiiksi kovassa paineessa, ja ilmastokriisinkin myötä on oletettavaa, että jonkinlaista

Pöytäkirjan asiakohta PTK 84/2024 vp

luovaa tuhoa on edessä. Onkin elintärkeää, että varmistamme, että myös tuottajat saavat reilun ja kohtuullisen osan tuotteidensa arvosta. Valtion ja viranomaisten tehtävänä on valvoa markkinoiden toimintaa ja puuttua tilanteisiin, joissa kilpailu ei toimi reilusti. Lisäksi meillä on oltava selkeät keinot taata, että elintarvikeketjun jokaisella tasolla toimivat ihmiset saavat työstään asianmukaisen korvauksen. Maatalouden toimintamahdollisuuksien turvaaminen on osa Suomen omavaraisuuden turvaamista, ja toivon jatkossa vahvasti tässä huomioitavan myös eettiset uuselintarvikkeet, joilla Suomessa on huikea taloudellinen potentiaali.

Arvoisa rouva puhemies! Ruuan hinta Suomessa on huolenaihe, joka koskettaa meitä kaikkia. Suomi kuuluu Euroopan unionin kalleimpien ruokamaiden joukkoon, ja tämä on erityisen raskasta kotitalouksille, joilla on matala tulotaso ja joihin hallitus kohdistaa sosiaaliturvaleikkauksia. Meidän on huolehdittava siitä, että kuluttajilla on varaa laadukkaaseen kotimaiseen ruokaan. Samanaikaisesti on pidettävä huoli siitä, että tuottajat saavat reilun osuutensa. Se on ainoa kestävä tapa turvata sekä suomalaisen ruokatuotannon tulevaisuus että kotitalouksien kohtuulliset ruokakulut.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Lahdenperä.

18.29 Milla Lahdenperä kok: Arvoisa rouva puhemies! Pääministeri Orpon hallitus on nostanut esille tärkeitä toimet alkutuottajan aseman ja koko elintarvikeketjun tasapainon kehittämiseksi nykyistä oikeudenmukaisempaan suuntaan. Keskeisimmät toimet ovat elintarvikemarkkina-, kilpailu- ja hankintalain tarkastelu ja muuttaminen sekä elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeuksien parantaminen. Markkinoiden kattavan seurannan ja tehokkaan valvonnan kannalta nykyiset toimivaltuudet ovat osin puutteelliseksi katsottuja, sillä toimijoiden välisten tietojen saantiin ei ole säädetty oikeuksia, mihin hallituksen esitys nyt puuttuu.

Arvoisa puhemies! Nykyistä parempi tiedonsaanti elintarvikemarkkinoista parantaa maatalousyritysten sekä pienten ja keskisuurten elintarvikealan yritysten hintaneuvotteluasemaa. Esitetyillä toimilla tulee olemaan välillisiä positiivisia vaikutuksia myös maaseutualueisiin ja alkutuotannon kannattavuuteen, mutta ennen kaikkea huoltovarmuuteemme.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Mehtälä.

18.31 Timo Mehtälä kesk: Arvoisa rouva puhemies! Tämä hallituksen esitys on oikean suuntainen, kuitenkin kosmeettinen ajatellen alkutuottajan asemaa keskittyneen kaupan puristuksessa. Se, että parannetaan elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeuksia ja tuotteiden tilausten peruuttamista ja kiellettyihin maksuihin puuttumista, on aivan hyvä asia, mutta olemme vaikean ja vakavan ongelman edessä.

Arvoisa puhemies! Tavoitteena on siis alkutuottajan aseman ja koko elintarvikeketjun kehittäminen oikeudenmukaisempaan suuntaan. Elintarvikemarkkinalaki tuli voimaan 2019. Sitä on muutettu 2021, 2023, ja nyt taas 2024 on esitys. Se kuvastaa hyvin tätä tilannetta. Silti tilanne ei ole parantunut alkutuottajan osalta. Miksi näin on käynyt?

Arvoisa puhemies! Suomessa on niin keskittynyt ruokakauppa, että 82:ta prosenttia hallitsee kaksi toimijaa, jotka pystyvät olemaan kuin norsu posliinikaupassa. Niin kauan kuin kauppa pystyy päivittäistavaroissa omalla tuotemerkillä mellastamaan, ei parannusta tule. Toisin sanoen: niin kauan kuin kauppa voi päättää kaupan merkin ja brändituotteen hinta-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 84/2024 vp

eron jokaisessa tuoteryhmässä ja niiden erotuksella säädellä, paljonko on menekki, paljonko pitää antaa hyllytilaa ja paljonko tulee rahaa kaupalle. Pahin esimerkki eräästä kaupasta juuri tältä viikolta perunan myynnistä: kymmenestä tuotteesta vain yksi oli brändituote, kaikki muu kotimaista, ilman tilatunnusta. Esimerkiksi meillä lihantuotannossa kaupan paketit on kaikki merkitty tilan nimellä: ”Mehtälän tila, Haapavesi” lukee paketissa. Se on sataprosenttisesti jäljitettävissä ruokinnan osalta, siis tietysti eläimet, mitkä on teurastettu, niiden ruokinta, niiden mahdollinen lääkitys löytyy ja myös hoitotilat.

Alkutuottajan aseman parantamisen, kannattavuuden parantamisen pitäisi olla meillä kaikista tärkein asia tällä hetkellä maatalouden osalta. Meillä ovat maatilat jakaantuneet siis huonosti kannattaviin, keskinkertaisesti kannattaviin ja hyvin kannattaviin. Viime viikolla sain — olen pankin hallinnossa mukana — tiedon, että meillä on tämä huonosti kannattavien tilojen määrä räjähdysmäisesti kasvanut. Sieltä kohtalaisista on tullut huonosti kannattaviin merkittävässä määrin. Meidän vaihtotase on jo nyt miinus viisi miljardia. Siis viisi miljardia on pakkasen puolella ruokapuoli, eli ostamme ruokaa seitsemällä miljardilla ja viemme sitä kahdella miljardilla, ja tämä epäsuhta vain pahenee. Tämä ei ainakaan paranna kansantaloutemme tilaa. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Sitten ministerille puheenvuoro. Enintään viisi minuuttia, voi vähemmänkin käyttää.

18.34 Maa- ja metsätalousministeri Sari Essayah: Kiitoksia, arvoisa rouva puhemies! Ja kiitoksia erittäin hyvistä ja, voisi sanoa, kannustavista puheenvuoroista: yleisin lause, mitä täällä käytettiin, oli, että muutokset lainsäädäntöön ovat oikean suuntaisia, ja näin juurikin.

Elikkä teistä todella moni nosti esille sen, että olemme tuomassa myöskin elintarvikemarkkinalain kakkososan. Täällä oli paljon toiveita, joita nostettiin esille. Esimerkiksi edustaja Ingo nosti esille, mitä tärkeitä asioita tulisi toisessa osassa ottaa esille, ja myös kiinnitti huomiota näihin resursseihin elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistossa, samoin kuin edustaja Viljanen.

Edustaja Aittakumpu toi esille juuri tämän, että elintarvikemarkkinavaltuutettu on muuttumassa valvontaviranomaisesta enemmänkin tällaiseen niin sanottuun ombudsman-tyyppiseen suuntaan, mitä muuten mielenkiinnolla tuolta komission suunnasta myös seurataan. Kerroin maatalouskomissarille, että meillä Suomessa on tällainen elintarvikemarkkinavaltuutettu, ja hänhän heti tarttui tähän ja lähti tutkimaan, minkälainen tämä Suomen malli on ja voisiko tämä kenties olla jotakin sellaista, jota Euroopan laajuisestikin lähdettäisiin kannustamaan, kun näitä parhaita käytäntöjä kannattaa aina maasta toiseen olla viemässä.

Tietysti tässä edustaja Aittakumpu kiinnitti huomiota myöskin näihin tämän hetken kannattavuustilanteisiin maataloudessa. On tärkeää ymmärtää, että esimerkiksi tämä nykyinen CAP-rahoitus ja siihen liittyvät erilaiset suunnitelmat ovat edellisen hallituksen neuvottelemaa CAPia, ja tällä hetkellä lähdetään vähitellen sitten neuvottelemaan myöskin tulevaa CAP-kautta. Se, että nyt tänä vuonna enemmän on nostettu näitä aloitustukia, kertoo kyllä paremmasta luottamuksesta tulevaan kuin mitä nyt on esimerkiksi ollut kahtena edellisenä vuonna. Että siinä mielessä ainakin näitten aloitustukien suurempi määrä kertoo siitä, että kyllä toimialalla nähdään tulevaisuutta. On todellakin erittäin tärkeää, että me pysymme nuorille luomaan myöskin sitä tulevaisuudenuskoa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 84/2024 vp

Edustaja Viitala nosti täällä nämä koulutuspaikat ja juurikin uudet yrittäjät, erittäin tärkeät nostot. Meillä suomalaiset viljelijät ovat hyvän koulutuksen saaneita, ja sillä on merkityksensä ehdottomasti.

Edustaja Suhonen nosti viennin esille. Meillä on siis todellakin tässä ruuantuotannon strategiassa 2040 myöskin tämä viennin kasvuohjelma sen alla.

Sitten edustaja Valtola nosti esille, ja taisi muutama muukin nostaa esille, tämän suomalaisen elintarvikekaupan keskittyneisyyden ja myöskin tukkukaupan keskittyneisyyden. Voi sanoa, että aika monien näitten ongelmien taustalla, mitä nyt sitten elintarvikemarkkinavaluutettu lähtee ratkomaan, on juurikin tämä suomalaisen kaupan varsin keskittynyt rakenne. Toki vastaavalla tavalla myös muuallakin Euroopassa, kun olen toisten maatalousministereitten kanssa aiheesta jutellut, kyllä tätä keskittymistä on tällä hetkellä tapahtumassa valitettavasti.

No, sitten edustaja Elomaa nosti esille näitten kysyntätietojen saamisen laajempaan käyttöön ja myöskin tämän rahoituskeskustelun. Varsinaisesti se ei ihan tähän lainsäädäntöön liity, mutta edustajalle tiedoksi, että pankkien pyöreä pöytä on ollut koolla ja olemme kyllä tätä maatalouden rahoitusasiaa myöskin käsitelleet.

Edustaja Viljanen, ja moni muukin, nosti esille tämän private label -haasteen. Todellakin tässä on ehdottoman tärkeää ajatella myös sitä tuotekehitystyötä, mitä tehdään, jotta se ei sitten valu niin sanotusti väärin käsiin. Tämä on minun mielestäni niitä asioita, joita sitten varmastikin tässä elintarvikemarkkinalain toisessa osassa on syytä tarkastella.

Sitten edustajat Marttila ja Viitala nostivat muistaakseni vielä esille sosiaalidemokratian linjana sen, että markkinoilta on haettava sitä tulosta. Totta kai näin on. Mutta on myöskin ymmärrettävä, että ne tuet ovat nimenomaan meitä kuluttajia varten: sen takia näitä tukia maataloudessa on, jotta meillä kuluttajilla olisi kohtuuhintaista ruokaa. Mutta on aivan selvää, totta kai, että markkinoilta halutaan saada se tulos.

Ja sitten edustaja Mehtälä nosti vielä viimeisenä esille tämän, että todellakin ensin pitää parantaa tiedonsaantioikeuksia, jotta voidaan edetä ruokaketjun oikeudenmukaiseen suuntaan, ja keskittynyt kauppa ja private label -haasteet nousivat myöskin hyvin esille.

Kiitoksia hyvistä, kannustavista puheenvuoroista.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin maa- ja metsätalousvaliokuntaan.